

28
 tus passus est à tertio aetatis anno in puero alendo: primo enim triennio mater; post, usque ad tempus quo sibi providere filius potest, pater alere filium astringitur. Quid si dubium occurrit cuius sit proles? Aliqui eo nixi axiomate, *Mulier est conditio possidentis*, negant debitum restitutionis.

XIII. Quae mihi probabiliora videntur, sunt sequentia. Quando adulter, & adultera mutuo consensu adulterium perpetrarunt, ambo pro rata tenentur puerum alere, & damna compensare marito, vel haeredibus legitimis: si unus defuit, alter tenetur in solidum. Contra si adulter provocet adulteram, eamque blanditiis, & munusculis in adulterium pertraxit; tum adulter solus, ut potest causa princeps, compensationi obnoxius est. Deficiente tamen adultero, tenetur adultera. Quando dubitatur cuiusnam sit proles, tum in favorem matrimonii iudicandum est. Quod si dubium persistat, & rationes aequae probabiles, aut probabiliores suadeant prolem esse spuriam, pro rata debii compensationem faciendam existimarem.

XIV. Quando adultera duos admittit unum post alterum, & ignoratur cuiusnam proles sit, quisnam istorum ad compensationem tenetur, si constet alterutrius ope conceptam prolem esse? *Ingo, Lopez, Trullencus, Sanchez, Sotus*, & alii ambo liberant: & hanc opinionem defendunt quoque *Salmanticenses*, & *Cardinalis Gotti*. Hae opinio mihi improbabilis est. Quid? Certum est alterutrum esse verum parentem, & ambo liberi erunt? Si uterque adulterium perpetravit, uterque subire poenam debet. Si uterque homicidium intentasset, licet ignoraretur quis illorum re ipsa homicidium perpetrasset, in quo foro uterque liber evaderet? Uterque adulterium perpetravit, uterque actionem procreatricem exercuit. Ergo neuter innocens, licet unus filium genuerit. Ergo uterque pro rata alere filium, & compensare damna astringitur. Oppositae sententiae argumenta non urgent. Innocentem volunt illum qui non genuit. At quomodo innocens, si adulterium, si actionem generatricem posuit? Duo ergo sunt rei. Ergo ambo puniendi: ambo ad damna refarcienda concurrere debent: & uno deficiente, alter tenetur in solidum.

XV. QUÆST. VII. Adulter certò sciens ex suo adulterio procreatam prolem esse, quid reddere filii legitimis tenetur? RESP. Diana, Henricus, Sotus, Ledesma, & alii contendunt non teneri adulterum compensare damna quae filii legitimi subeunt in portione hereditatis, aut legatorum, quae accipit filius spurius, quando si adultera non suavit filii spurii suppositionem. Hae opinio communiter improbat; docentque utrumque, adulterum, & adulteram, debere omnia damna compensare quae adveniunt filii legitimis ratione filii spurii, etiam si adulter non fuit cur spurius filius reputetur legitimus: ergo uterque damnorum reparationi subiectus est. Primum itaque uterque omnem adhibere diligentiam debet, ut legitimae proles damna evitentur,

dum id absque famae dispendio fieri potest. Si bona paraphernalia uxor habet, aut alia libera, ea filii legitimis dare debet. Si verò adultera bonis liberis non potiarat, quid tum? Debet ne adultera se proderet, ut filiorum damna evitet? Si adultera spem moraliter certam non concipiat, praevendi damna quae filii legitimis imminunt ob prolem ex adulterio procreatam, non tenetur filio spurio erimen detegere, etiam si compensare damna nequeat: quoniam imprudenter famam prodigeret, dum prudenter dubitatio sui criminis manifestationem profuturam. Nec est quod opponas, infamatorum cum suo famae dispendio debere revocare quae dixit, etiam cum dubitat suam revocationem profuturam: quandoquidem infamator proximum laesit in fama, & ideo in eodem genere debet cum famae suae dispendio famam denigratam relascire. At mater adultera damna filii intulit non in fama, sed in pecunia. Quare dum in genere pecuniae compensare nequit, non videtur adstringenda ut cum famae, honorisque sui dispendio ejusmodi damna relasciat.

XVI. Filius matri testanti etiam cum juramento se esse spurium fidem adhibere non tenetur, ut communis fert opinio: quia dictum unius testis non inducit necessitatem credendi, praesertim dum propriam pandit turpitudinem cum detrimento illius qui credit. Accedit quod cum filius communi, & sua persuasione reputetur legitimus, iure non potest hereditate privari, nisi certis testibus constet, & evincatur ipsum esse spurium. Si mulier vultoris conditionis sit, & exiguae famae, & à filio spurio ingens hereditas capienda sit; tum revelare crimen suum debet, ut communiter docent omnes: hae quippe mulier exiguae famae induci facile potest ad ejusdem iudicium faciendam. Contra mulierem honestam, & famam claram liberant communiter auctores à sui criminis manifestatione, etiam si ingens hereditas capienda à filio esset. Verum ad hoc quod attinet, circumstantiae spectandae sunt, & omnibus pensatis decernendum quid magis expediat. Certa enim regula assignari vix potest.

DISSERTATIO III.

De Contractibus universè, & partitè.

CAPUT I.

Contractus finitio, ejusque causae: & proprietates.

I. QUÆST. I. Quid sit contractus? RESP. Communis notio ejusmodi assignatur. Est duplicis voluntatis dantis, & recipientis deliberata consensio de re quapiam agenda, vel non agenda, signo aliquo exteriori manifestata. Quatuor igitur sunt quae in quolibet absoluto, perfectoque contractu requiruntur. Primum est illius duplicis voluntatis declarata consensio. Prior voluntas appellatur offerens, provocans, & laesens; posterior recipiens, provocata, &

& laesita. Vendentis voluntas offert, & provocat; voluntas ementis recipiens est, & provocata; tamen si interdum emens offerat, provocetque. Alterum est conjunctio illius duplicis voluntatis. Tertium obligatio. Quartum actio efficax, qua uterque contrahens suum explet debitum. Contractus itaque prior est obligatio; & hae actionem praecedit. Obligatio, & actio altera est civilis, altera naturalis. Civilis eget, aut tabularum, aut chirographi, vel sigraphae probatione. Naturalis mentis, & conscientiae testimonio contenta est. Duplex itaque in quolibet contractu spectari forma potest. Prima essentialis, quae semper, & ubique apud omnes gentes obtinet. Altera adventitia, seu accidentaria, quae in jure alicujus populi, vel Principis constituta est. Ex quatuor recensitis praerogativis duae primae ad formam contractus pertinent: nam contractus praesè acceptus est mutua de re aliqua agenda conventio. Hanc reciprocam voluntatum concordiam obligatio consequitur tamquam formalis effectus.

II. Materia proxima contractus sunt actus humani ad justitiam attinentes. Omnes contractus ad hos quatuor revocantur. *Do ut des: Do ut facias: Facio ut des: Facio ut facias.* Dum executioni ejusmodi contractus demandantur, aliquam speciem, seu formam determinatam induunt. Et hoc apprime notandum est ad fraudes, & senera praevenda.

III. Contractus triginta species contractuum assignat, quam partitionem improbat P. Dominicus Soto, qui contractus nominatos in tres ordines pegerit, & ad septem species revocat. Primum ordo est eorum quibus dominium transferitur: secundus eorum quibus usufructus: tertius eorum, quibus usus. In primo ordine collocat liberalem donationem, cambium, emptiorem, venditionem, mutuum: in secundo emphyteusim: in tertio commodatum, locationem, conductionem. A speciebus contractuum removet depositum, pignus, fidejussionem.

IV. Primum contractus in Scripturis sanctis probatus est *Matrimonium*. Alii sunt contractus generatim probati, ut colligitur ex Apostolo 1. ad *Thessal.* cap. 4. ubi dicitur: *Ne quis supergrediat, neque circumveniat in negotio fratrem suum.* Contractus mutui perspicue commendatur *Luc. 6. Mutuum date, nihil inde sperantes.* Locationis contractus in parabola vineae locatae agricolis homicidis, & flagitiosis, *Luc. 20.* & contractus conductionis in altera parabola de conductis operariis declaratur. Contractus emptiōnis recensetur *Gen. 47.* ubi Josephus emit Aegypti pradia, & eadem certa pacto mercede locavit ipsis Aegyptiis.

V. QUÆST. II. Quomodo perficiuntur contractus? RESP. In quolibet contractu distinguitur duplex perfectio: substantialis una, adventitia altera. Habetur illa, quando ea omnia apponuntur quae ad speciem contractus necessaria sunt. Sic venditio quantum ad speciem perfecta est, simul ac inter emptorem, & venditorem de pretio conventum est. Mercis autem traditione *Tom. II.*

accidentaliter, & quantum ad integritatem contractus perficitur. Quatuor modis perfecti contractus solent. *Consensus* signo exteriori declarato. *Verbis*, seu determinata verborum forma. *Scriptura*, quando necessario requiritur. *Rei traditione*, sine qua aliqui contractus non consistunt. Consensione perficitur illi contractus qui mutuum contrahentium conventionem significant, ut sunt emptio, venditio, locatio, conductione. Scriptura, seu instrumentum, quod post conventionem mutuum contrahentes consunt, non ad naturam, sed ad probationem contractus requiritur. Alii contractus determinatam verborum formam postulant, ut in *Stipulatione* fit, in qua uno interrogante: *Spondes mihi mille?* Reponit alter, *Spondeo. Dabis mihi librum?* Dabo. Quae verborum forma, licet olim apud Romanos obtinuerit, nunc penitus obsolevit, & sat est ut quibuslibet verbis consensio probetur contrahentium. Scriptura perficitur emphyteusis, alique contractus, qui antequam à notario scribantur, vim non habent, sic consuetudine, vel lege obtinent. Possunt quoque contrahentes suum suscipere consensum utque dum scriptura consuntur. Rei traditione perficitur mutuum, donatio, commodatum, depositum, permutatio, pignus. Hi ante traditionem non reputantur perfecti, sed nuda pacta.

VI. Si contrahentes verbis externis contractus celebrent absque interiore animo contrahendi, contractus nullus est: quamquam in foro exteriori deceptor merito adigatur ad contractum implendum, quia consensus praesumitur. Immo in foro quoque interiori astringitur deceptor ad consensum praebendum. Paucis obligationis naturam perstringam.

VII. Obligatio est vinculum quo quis se obstringit ad aliquid praestandum. Apud istos alia est *antidotalis* rei honestatis nixa, qua quis gratus est suo benefactori; hujus debitum morale est, non injustitiae praecipuum. Alia obligatio fundatur in lege praecipiente, & dicitur *debitum legale*, quod civi, vel à charitate, vel à religione, vel à justitia, vel ab obedientia potest. Sola obligatio ex justitia proficiens inducit debitum restitutionis. Obligatio ex justitia manans alia est naturalis tantum, quae in foro conscientiae obstringit, sed in foro exteriori non dat actionem; alia solum civilis, quando secundum allegata, & probata evincitur quis debitor, qui revera non est, & cogitur ad solvendum; alia est, & naturalis, & civilis simul, quae in utroque foro obstringit.

CAPUT II.

De variis contractibus.

I. QUÆST. I. Utrum contractus ex metu gravi celebratus sit validus? RESP. Plures conditiones requiruntur ut metus gravis dicatur. 1. Ut malum imminens grave sit. 2. Ut ad sint fundamenta probabilia timendi malum. 3. Ut metum incutiens soleat minus intentatas executioni

si dicas: vendo tibi hunc librum hoc pacto, ut tempore statuto tu mihi eundem revendas. Fit in favore utriusque, quando utriusque facultas relinquatur resiliendi a contractu.

VI. Licetum est ejusmodi pactum, quando fit in favorem solius venditoris, si sequentes conditiones observentur. 1. ut ejusmodi contractus bona fide celebretur cum sincero animo vendendi, & emendi, exclusa omni usura palliata. 2. ut pretii quantitas temperetur juxta adjectam conditionem gravaminis. 3. conditio est ut res vendatur pretio currenti tempore retrovenditionis. 4. Quod periculum rei venditæ, aut commodum rejiciatur in venditorem, & quod servetur identitas rei venditæ; ut si vinea vendita cum fructibus sit, cum fructibus pariter retrovendi debeat.

VII. QUÆST. IV. *Licitusne est contractus gentilitii?* RESP. Italicè contractus iste vocatur *jus di riviera*, seu jus redimendi rem venditam. Hoc jus concessum est consanguineis venditoris recuperandi intra præfinitum tempus fundum venditum. Mobilia enim, tamen pretiosa, redimi nullo modo valent. Jus retrahendi fundos venditoris omnium nationum, & Principum legibus firmatum est. Hic autem ordo in tali contractu servatur. Pretium quo emptus fuit fundus, solvi emptori debet. Hoc jus concessum est consanguineo proximiori, & gradatim cæteris. Si proximior huic juri cedat, succedit propinquior. Qui dolus, & fraudibus impedit hoc jus, peccat contra justitiam. Peccant quoque consanguinei, dum venditos fundos recuperant in favorem amicorum, à quibus pecuniam accipiunt, quibus fundum redimant. Item quando recuperant ut majori pretio vendant. Saltem operantur contra finem, & spiritum legis, quæ familiarum conservationem spectat, minime verò ansam præbet detrudendi legitimos possessores, pacemque publicam perturbandi.

VIII. QUÆST. V. *Licitusne est contractus mohatra?* RESP. Contractus mohatra innitur, cum quis pecunia egens numerata, emit à mercatore mercem quibus non eget, pretio summo, puta 56. pacto adjecto à mercatore ut illi retrovendatur ab emptore pretio infimo, puta 50. Pactum adject potest vel expresse, vel tacite. Celebrari etiam contractus potest absque omni pacto sive tacito, sive expresse, aut cum diverso, aut cum eodem mercatore. Primo modo forneratiis contractus est, & damnatus ab Innoc. XII. in hac thesi: *Contractus mohatra licitus est etiam respectu ejusdem persone, & cum contractu retrovenditionis prævitè inito cum intentione lucri.* Sub pallio contractus venditionis, & emptionis occultatur usura, ut omnibus patet. Fictus quippè venditor dat mutuo 50. ut recipiat 56. Nunc omnes improbant hunc contractum olim defensum à nonnullis. Cardinalis de Lugo tom. 2. disp. 26. sect. 3. n. 208. licet communi sententiæ adhareat; sibilas tamen dilatat. Lege tom. 7. lib. 3. cap. 5. n. 9.

IX. Disputant Theologi an excluso omni pacto tum tacito, tum expresse, tum scandalo, & periculo infamiæ, licitus præfatus contractus sit? Communis juniorum sententiæ adfirmat. Verum

in praxi vix accidit ut præscriptæ conditiones serventur. Quare secernendus est animo, & re contractus venditionis à contractu mutui, larvis detrahitis.

X. QUÆST. VI. *Qui merces vendendas à domino suscipiunt, aliquando sibi retinere valent, si plures easdem vendant, quam à domino præscriptum fuit?* RESP. Si isti, quos *Rigatieros* S. Antonius appellat, justii pretii limites excedant in venditione, emptori excessum restituere tenentur. Si hi merces ad meliorem statum propria industria revocant, incrementum pretii quod suæ industriae responderet, retinere sibi valent. Similiter quando dominus consentit ut sibi retineant quod accipiunt ultra pretium quod præscriptum est, si tamen limites justii pretii non transgredientur, nullo modo peccant. Sublato hoc pacto, & peculiari industria, totum pretium reddere proxenetæ domino astringuntur. Quoniam nullo titulo aliquid retinere sibi valent. Non ratione meritis, quia domini est: non vi industriae communis sitæ in venditione, quia hanc industriam pacto pretio locarunt domino. Nec est quod opponas, dominum designasse pretium, quoniam is designavit tantum, & non viliori pretio vendendam mercem esse: cæterum ejus intentio non fuit, nec præsumi potest: ne plures venderetur, occasione data, nisi expresse, ut dixi, id declaravit. Bona itaque fide agere rem domini ejusmodi internuntii debent, cum locupletari alienis mercibus nequeant. Quod dictum de venditione est, idem dicendum de emptione. Quare fures sunt factores, dum pannos ad vestes sciendias ex commissione domini ementes aliquid sibi retinent, obreatu quod vilis emerint.

CAPUT VII.

De justo rerum pretio, & de ejusdem augmento ob dilatam solutionem.

I. Pretium justum duplex. Aliud legitimum Principis lege taxatum, & hoc individuum est, quod libet incrementum, aut decrementum excludens. Aliud naturale, quod juxta rectam rationem, omnibus spectatis, justum constituit, & appellatur vulgare. Hoc in tres tribuitur gradus, infimum, medium, & supremum. A judicio prudentum, & communi usu repetenda est pretii justitia. Quando medium pretium alicujus mercis vilis est 5. infimum erit 4. supremum erit 6. Si rei pretiosæ pretium medium erit 100. infimum erit 95. & supremum 105. & sic latitudo erit 10. Quando pretium legitimum non est præfinitum, vendi merces debent pretio naturali, & vulgari.

II. QUÆST. I. *Qui rerum pretium augent, vel diminuant, suntne restitutioni obnoxii?* RESP. Qui fraude pretium auget, proximum decipit. Etiam si seclusa fraude, pretium plus juxta auget, aut vilius quam res valet emit, peccat contra justitiam. Dum venditor damnus non patitur ob rei venditionem, licet emptor magnum commodum percipiat ex emptione, non propterea licitum est pretium augere, ut 2. 2. q. 77. art. 1.

docet S. Thomas. Qui testatur se vendere mercem pretio infimo, aut medio, nequit emptorem decipere accipiendo supremum. Alioquin peccat, & ad restitutionem tenetur. Præterea jurat mercator tanti sibi mercem stare: idque falsum est. Jurat emptor tanti potuisse emere: quod similiter falsum est. Salmanticenses 1. 1. c. 2. p. 9. §. 1. docent, hos peccare quidem peccatum mendacii, aut perjurii, secus contra justitiam: quia, inquit, *hec sunt communia mendacia vendentium & ementium, & homines communiter norunt hæc esse stratagemata negotiatorum, quibus fidem non præstant: & si fidem incaute præsent, sibi impudent, quia faciles sunt ad credendum.* Communia hæc sunt inter vendentes, & ementes? Idcirco sibi impudent homines, si faciles sint ad credendum? Ita ne evangelica Theologia? Multitudo & usu peccantium injustitia defenditur. Recentia doctrina falsa est, istique versuti, mendaces, perjurii restitutioni obnoxii sunt.

III. QUÆST. II. *Suntne aliqua cause ob quas licitum sit aut pluri vendere, aut minori emere quam merx absolute valeat?* RESP. Quando venditio damnus venditoris affert, tum augeri pretium potest, quo damnus reparatur. Justum enim pretium non taxatur per comparationem ad mercem absolute spectatam, sed circumstantiis vestitam. Porro incommodum quod venditor patitur, & utilitas qua privatur, sunt pretio æstimabilia, & cadunt sub dominio venditoris. Ergo sunt justæ augendi pretii cause, quando tamen emptor sollicitat, & urget venditor ipse ultro mercem offerat: nam hoc in casu venditor ipse spontè damnus subit, si quod patitur. Affectus purus venditoris erga mercem non est absolute augendi pretii justa causa. Quoniam affectus iste nullum commodum affert emptori. Si affectus sit rationalis, ut si merx aliquibus prerogativis ornata sit, & damnus venditor patitur, tum pro reparando danno hoc moderatè augeri pretium valet. Sæpe cum proprio affectu confundunt venditores commodum, & utilitatem emptoris. Emptoris autem commoditas non est augendi pretii causa justa, ut communis & vera sententia docet. Gemme pretiosæ, statuz, picturæ vendi, & emi ne possunt quoquamque pretio? Adfirmant plures Theologi. At probabilior sententia docet, & merces istas pretium habere debere prudentum, & peritorum judicio præfinitum.

IV. QUÆST. III. *Quæ in subbaltatione exponuntur venalia, emi ne, aut vendi possunt quoquamque pretio sive vilii, sive summo?* RESP. Ejusmodi merces, quoquamque pretio vendi possunt, de quo inter partes conventio fiat. Quoniam publica potestas, quæ hoc forum instituit, simul decernit, illud pretium esse justum quod venditorum, & emptorum consensu oblatum fuerit. Quare si emptores aut vilis emant, aut carius solvant, pretii excessus in hoc certamine ultro citroque remittit, & condonari censetur. Cavendum dumtaxat à fraudibus in ejusmodi licitationibus, præsertim dum factorum montium op-

pignoratæ merces venduntur. Siquidem modò emptores monopolium ineunt non offerendi nisi tantum pretium, ut venditores cogantur vilius vendere. Modò venditores, & proxenetæ eo tempore merces vendendas proponunt, quo sciunt paucos emptores concurrere ad emendum, ut amicis faveant; à quibus manuscula accipiunt, & pauperum causam produnt, & de mammona iniquitatis sibi amicos comparant. Contra interdum ipsi licitatores fictos emptores immittendo solent, qui pretia simulatè offerant, provocent emptores veros ad pretium augendum. Omnes fraudes istas justitiæ, & æquitati adversantur, & ad restitutionem obligant.

V. QUÆST. IV. *Unde desumatur pretium vulgare, seu naturale, quantum sit illius augendi causa?* RESP. Jam dictum est supra, communi hominum æstimatione pretium istud consisti, latitudinemque excipere mediis, infimi, supremi. Quæ latitudo non constans, sed varia est propter diversas circumstantias temporis, loci, & personarum. Et ad tempus quod attinet, si merx pressens vendatur, pretio vendi tum obtinente debet. Si contra vendatur merx futura, ut fructus nascituri, habenda est ratio pretii quod vigebit tempore traditionis. Quare qui emunt triticum mense Februario pretio tunc vigente tradendum mense Julio, aut Augusto, quo creditur plus vendendum; peccant contra justitiam, & ad restitutionem aucti pretii tenentur. Desumendum ergo pretium est juxta valorem quem merx habet tempore quo tradenda est.

VI. Quod locum spectat, si venditor existat Romæ, & merces habeat Bononiæ, pretio quo Bononiæ, non quod Romæ valet, vendi debent. Si tamen Romæ easdem asportaturi esset, detrahitis expensis, pretium quo hic valet, exigere potest. Si venditor suo periculo, & expensis conducere merces velit eò ubi plures venduntur, ejusdem loci pretio vendere illas jure valet.

VII. Circumstantia personarum mercatorum spectat, qui ratione professionis Republicæ utilis, & ad propriam sustentationem necessariae plures vendere merces queunt, quam alii privati homines. Pretium tamen à lege constitutum nec ipsi excedere licetè valent, nec pretium vulgare semel constitutum augere possunt.

VIII. QUÆST. V. *Quoniam sunt circumstantiæ in quibus rerum pretia deserviunt?* RESP. 1. Ob emptorum paucitatem, & mercium adfluentiam minui rerum pretia solent. 2. Quando in gratiam venditoris ultro mercem offerentis emitur, quæ alioquin non emeretur, quia utilis & commoda merx tunc emptori non est; quemadmodum pretium augetur, cum in eodem modum emptoris venditur, quando ceteroquin tunc non venderetur. Adhibendus tamen modus est, & quidem cautè in his circumstantiis, cavendumque ne ex fratribus egestate & penuria discedere quis velit. Semper præ oculis habenda est regula evangelica: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Augeri, & minui pro circumstantiarum varietate pretium potest; at semper æquitas & justitiæ servanda est. Necessitas personalis sive ementis, sive vendentis nun-

V. QUÆST. IV. *Quibus competat beneficium restitutionis in integrum?* RESP. Restitutio in integrum est pristini status reintegrationis auctoritate facta: quod beneficium in favorem minorum præcipue institutum est: & tunc locum habet, quando contractus juris forma spectata validus, ratuseque fuit; sed in eo læsus minor est ante completum annum XXV. Idcirco iudicis auctoritate in priorem statum revocatur. Hac in priorem statum revocatio fit, aut contractum rescindendo, aut pretium, in quo læsus minor fuit, augendo. Requiritur tamen notabilis læsio, ut peti hoc beneficium possit. Hac restitutio in integrum locum habet in venditionis contractu, si minor læsus fuit, vel quia minus vendidit, vel quia rem vendidit quam vendere non debebat. Rursus si minor pecuniam mutuam accipiat, eamque prodigat, non teneatur restituere nisi id in quo factus est locupletior. Si vero contractus sit juxta juris formulas, & æquitatis regulas, restitutio in integrum locum non habet.

CAPUT IV.

De contractibus venditionis, & emptiois. De illis qui vendere, & emere possunt. Quænam sint res venales.

I. QUÆST. I. *Quid sit emptio?* RESP. Est pactio determinati pretii pro merce dandi. Venditio est pactio mercis dandæ pro determinato pretio. Hi duo partiales contractus in unum coalescunt. Contractus iste onerosus est. Dominium mercis non transfertur ante ejusdem traditionem. Emptor ante traditionem jus habet ad rem, fecus dominium. Quare si ante traditionem secundus emat, & res tradatur, hic dominium acquirit, nec rem tradere priori emptori astringitur. Ut itaque dominium transferatur, & pretii solutio, & rei traditio requiruntur. Si alterutra ex his conditionibus desit, dominium non transfertur communiter auctores asserunt. Quamobrem si emptor rem alienaverit pretio non soluto, jus venditor retinet eam repetendi ubicunque invenierit. Si tamen venditor rem emptori fidat, habeatque pretium pro soluto, tum dominium translatum est.

II. QUÆST. II. *Res vendita duobus emptoribus, cui tradenda? Cui perit ante traditionem?* RESP. Danda est priori emptori, qui cum prior tempore sit, prior quoque jure est. Si uni sit vendita solum, & alteri vendita, & tradita, res istius est, nisi emptor sit privilegiatus, ut pia loca, Ecclesia, civitates. In hoc quippe casu priori emptori res debetur, etiam si tradita merx sit secundo emptori. Idem dicendum, quando priori emptori, etiam non privilegiato datum fuit pignus in majoris securitatis testimonium. Res vendita ante traditionem perit venditori, quia res perit domino. Dominium autem ante traditionem attingit ad venditorem. Si res tradita emptori sit, pretiumque habeatur pro soluto, perit emptori.

III. QUÆST. III. *Ad quem pertinent fructus*

rei vendita ante pretii solutionem? RESP. Si fructus pendeat ex plantis, tempore rei venditæ, pertinent ad emptorem, quia tum sunt partes rei venditæ. Disputant auctores de fructibus futuris, antequam solvatur pretium. Pretium dupliciter spectari potest. Primum quando habetur pro soluto: cum nempe venditor concedit emptori definitum tempus pro solutione: & tunc fructus pertinere ad emptorem certum est. Secundo consideratur pretium promissum ab emptore continuo, aut tali tempore solvendum, ita ut venditor pro soluto non habeat pretium istud. De hoc secundo casu disputatur.

IV. Prima sententia defendit fructus pertinere ad venditorem; quia hic solus est dominus rei venditæ, antequam pretium solvatur, vel habeatur pro soluto. Altera opinio defendit, pertinere ad emptorem, quia leges civiles, quæ negant transferri dominium ante pretii solutionem, abrogatæ sunt jure Canonico vetante omnem usuram. Verum ad hoc quod attingit, spectanda est consuetudo, & mos cujusque regionis, & quæ leges in hac materia obtineant in foro: & juxta hæc decidenda est questio.

V. QUÆST. IV. *Possuntne contrahentes pactum inire ut emptor fructus rei, aut eorundem pretium reddat venditori, donec pretium solverit?* RESP. Adfirmant Molina, Bonacina, Viva, & alii. At hæc sententia mihi falsa est, quoniam feceraticium est pactum istud, mutuumque pallio fucatum. At, inquit P. Viva, emptor non solvit propter dilationem solutionis, sed propter lucrum, quod cessat venditori ratione protractæ solutionis. Effugia hæc sunt. Si venditor dampnum patitur, aut differat rei traditionem usque dum pretium solvatur: aut damni quod re ipsa patitur, compensationem exigit. Si venditor temporis dilationem concedit pro pretii solutione, & emptor morosus fuerit, tunc ille tenetur dampnum compensare, & venditor jure potest repetere damni istius, quod revera patitur, reparationem. Hæc justa, & æqua sunt. At præfata venditio cum onere reddendi fructus rei tradita, se ipsa usuræ speciem præfert, adeoque cavenda.

VI. QUÆST. V. *Cujusnam sint fructus medio tempore percepti, quando venditionis contractus dissolvi contingat?* RESP. Quatuor modis dissolvi contractus posse, auctores docent. 1. Si vendas hoc modo: vendo tibi domum hoc pacto, ut si intra annum melior mihi occurrerit conditio, domus libera sit: vel si adjectis pactum legis commissoria; ut si dicas: vendo tibi domum, ut intra annum pretium solvas: alioquin contractus nullus sit. 2. Si venditio celebratur cum pacto retrovendendi: ut si hoc modo contrahas: do tibi pecunias, ut domum mihi vendas, ea lege, ut quoties pecunias reddideris, domum iterum vendam. 3. Si mutuo consensu post annum rescindatur contractus. 4. Si contractus sit conditionatus, & conditio non impletur. His positis Salmanticenses, Lessius, Bonacina docent, contractum cum pacto adjectionis in diem, aut legis commissoria expressæ, & manifestæ celebratum, ipso facto nullum esse, atque adeo fructus pertinere

tinere ad venditorem. Similiter si venditio sit affecta pacto retrovendendi, mediæ temporis fructus productus, à tempore venditionis usque ad tempus quo rescinditur contractus, ad emptorem pertinere; eos verò, qui retrovenditionis tempore colliguntur, ad venditorem attingere docent. Num iste contractus speciem usuræ præferat, alibi dicitur. Si autem venditio mutuo consensu dissolvatur, ad emptorem pertinent fructus, juxta dicta num. 4. quia contractus ante dissolutionem validus erat. Si denique conditio impletur fructus sunt emptoris; si non impletur, sunt venditoris. Cæterum in his contractibus voluntates contrahentium spectandæ sunt, dolis, & fucis sublati.

VII. QUÆST. VI. *Qui vendere queant, & quæ res venales sunt?* RESP. Omnes qui apti sunt ad contractus celebrandos, vendere & emere jure valent, nisi leges vetent; ut tutoribus, & curatoribus prohibitum est vendere res pupillorum, & minorum; & executoribus testamentorum vetitum est emere res defuncti. Res autem quarum dominia transferri queunt, sunt vendibiles. Hæc vendi, aut emi res spirituales nequeunt, aut que spiritualibus annexæ sunt, ut beneficia juspatronatus, olea sancta, Sanctorum reliquæ, templum, & cætera id genus. Interdicha quoque est venditio hæreditatis ante mortem testatoris.

VIII. QUÆST. VII. *Quæ pecuniæ alienis emuntur, sive emptoris, aut pecuniarum dominii?* RESP. Fiant emptoris, quando hic suo nomine aliena pecunia utitur, puta deposita, & proprio commodo, & periculo emit, nulla obistente lege. Quando vero bona emuntur pecunia pupillorum, militum, Ecclesiarum, minorum, tum emptoris non sibi, sed Ecclesiæ, militibus, pupillis, minoribus bona acquirunt.

IX. QUÆST. VIII. *Validane est rei alienæ venditio?* RESP. In venditione transfertur dominium. Rei alienæ venditor dominium non habet. Ergo transferre illud nequit. Si latro tibi rem alienam vendit, cum ejusdem dominio careat, transferre illud nequit. Dominium verò si acquirit pecunia acceptæ ab emptore, eam tamen restituere, & damna inde illi obvenientia compensare astringitur.

X. QUÆST. IX. *Utrum licita venditio sit eorum rerum quæ adhibentur in pravis usus?* RESP. Quædam natura sua mala sunt, ut maleficia, libelli famosi, anuli, quibus illigata dicuntur demonia, & id genus cætera. Quod ejusmodi merces vendi nequeant certum est. Qui evulgant libellos famulos, aut vendunt contra Papam, Cardinales, & Mendicantes, excommunicationem incurunt. Auctor libelli famosi contra laicos poena capitis multatur, Cod. de Libel. fama. l. 1. jure canonico cædendus est virgibus. Cap. Qui in alterius. Lege Constitutionem S. Pii V. quæ incipit: Romani Pontificis providentia, anno 1572. editam.

XI. QUÆST. X. *Peccantne qui vendunt venena, fucus muliebres, chartas aleatorias, idola, & cætera id genus?* RESP. Qui absolute venena divident nullo habito ad emptorem respectu,

graviter peccant, & puniri tamquam humane loci cæcitate proditores debent, quia aliena manu occidunt homines. Qui autem venenum divident emptori probo, prudenter judicantes in bonum usum illud adhibiturum, sicut re ipsa adhiberi potest, non peccant.

XII. Fucus muliebres vendi posse docent Salmanticenses, & pro hac opinione citant S. Thomam, qui 2. 2. quæst. 169. art. 2. ad 2. hæc scribit: *Mulierum fucatio, de qua Cyprianus loquitur, est quadam species falsitatis, qua non potest esse sine peccato.* Decretoria hæc verba sunt. Cyprianus loquitur de fœminis, quæ ad ementiendam, & ostendendam pulchritudinem fucus adhibent. In suæ doctrinæ confirmationem S. Augustini auctoritatem allegat S. Thomas. *Fucari pigmentis, quo vel rubicundior, vel candidior appareat, adulterius fallacia est, qua non dubito etiam ipsos maritos se nocte decipi, quibus soli pernitentia sunt fœmina ornari secundum veniam, non secundum imperium.* Licetum est fœminis, & viris occultate deformitatem, gibbam, cicatricem, & cætera ejusmodi: at vultum deformitates fucus non occultantur. Fuci communiter adhibentur ad mendacium pulchritudinis confingendum. Mulieres, dum domi maritorum oculis expositæ morantur, communiter omnia negligunt ornamenta; dum in publicum prodeunt, ac si in scenam mimas acturæ erumperent, tunc fucata, pictæ, cristatæ, concinnatæ, phaleratæ, & omnibus mundanæ, seu infernalis vanitatis præfugiis circumseptæ apparent. Quis dixerit istas non peccare, atque adeo ipsos venditores, qui scienter ejusmodi fœminas fucus tradunt? Si vero fuci vendantur ad occultandas deformitates, illicita tunc venditio non est. Si fuci dumtaxat inferviant ad pulchritudinem ementiendam, & ex conditione ementium id deprehendatur, peccant venditores. Quare ex circumstantiis deprehendi debet, num licita, aut illicita venditio sit.

XIII. Aleas, taxillos, chartas aleatorias vendi licite posse passim docent juniores. S. Thomas, S. Raymundus, S. Bonaventura, S. Antonius, cæterique sancti, graviterque Theologi peccati damnant ludos fortuitos aleatum, & chartarum in illis quis ex instituto ejusmodi ludis operam dant. Chartæ adhiberi in illis ludis valent qui ab industria, & arte pendunt, & re creationi, aut solamini inservire queunt. His ludis laici absque culpa indulgere valent pro aliquo brevi tempore. Quæ enim recreationis gratia adhibentur, brevia consilia habent: homo quippe ad laborem, & seria opera peragenda natus est. Recreatio, solatium honestum sunt medicinæ destinatæ ad vires instaurandas. Si hos medicinæ limites homines transiunt, in vitia continuo declinant. Damnum igitur absolute nequeunt venditores taxillorum, chartarum, & idolorum quia adhiberi hæc possunt ad ludos non fortuitos, sed industriales; Scidola ad ornatum, ad rem antiquariam illustrandam adhiberi valent. Verum quia taxilli, chartæ, fuci ut plurimum ad pravis usus adhibentur; ideò hortandi mer-

catores sunt ut ab his mercibus vendendis abstineant. Rigida hec sunt, inquit. Fateor. Sed via celli arcta est, & vita Christianorum luctus, & penitentia est.

XIV. QUEST. XI. Utrum Probabilissimus sit vendibilis à iudice? RESP. Ne quis suspicetur me ad invidiam creandam Probabilissimo, hanc questionem proponere sanè festivum, admonere lectorem interest. P. *Tommas Tamburin*, hanc disputare controversiam lib. 8. in *Decal. tract. 3. cap. 7. §. 3. num. 13.* ubi hunc proponit titulum: *Venditio sententia probabilis*: & his verbis proponit questionem discuti: „ Occurrit hic „ non abfinitas difficultas, ac in iudice. Suppona „ mus probabilem esse eam opinionem de qua „ late dixi lib. 1. cap. 3. quam præter ibi citatos, *Dicaillus* lib. 2. de *Just. tract. 1. dif. 3. dub. 7.* licere iudici ex duabus opinionibus „ aequè probabilibus unam eligere, & juxta illam proferre sententiam. Jam inquit licitè „ ne, & justè accipiet iudex pecuniam, ut potius illam eligat quæ mihi favet, quam illam quæ meo adversariot

XV. Respondet, se improbasse hanc opinionem loc. cit. *Eam tamen* (subdit) *legat qui vult apud Lelsium lib. 2. c. 14. dubit. 9. n. 64. Valentianam 2.2. quest. 63. art. 4. d. 5. q. 7. p. 4. Salon. 2.2. quest. 62. art. 4. contra. 2.* Porro P. *Lelsius* loc. cit. præter *Valentiam*, *Salonem*, *Dianam*, & plures alios hanc propugnans opinionem, quod nempe iudex pecuniam accipere jure valet proferenda sententia juxta unam opinionem probabilem potius quam juxta aliam, his verbis: „ Dubitari potest, utrum contra justitiam peccet, „ si aliquid accipiat? iudex? ut hanc potius „ quam illam in iudicando sequatur. Videtur non „ ita peccare. . . . quia non tenetur ad alteram „ determinatè, sed liberum ei est sequi quam ma- „ luerit. Ergo si aliquid accipiat ut hanc sequatur „ potius quam illam, non facit ulli injuriam. „ Consequentia patet. Quia cum res non est de- „ bita, non est contra justitiam (si solum juxta naturam spectemus) exigere pro ea pretium, si alioquin pretio fit æstimabilis. Tertiò quia non accipit pretium pro justitia sententiæ, sed quia in hac causa hanc opinionem præfert illi, ad quod nullo modo tenebatur. Hoc autem est „ pretio æstimabile, tum quia utilissimum est par- „ ti, tum quia sequendo hanc opinionem amittit „ favorem alterius partis, cui potuisset gratificari.

XVI. Vin. meliora? Probabilissimus docet liberum esse ex duabus opinionibus probabilibus alterutram seligere. Quando occurrunt duæ opinioniones probabiles contradictoriæ, potest iudex sententiam ferre secundum illam quæ magis illi placuerit. Porro quod hanc præ alia seligat, pretio est æstimabile. Ergo vendere hanc unius præ alia opinionis prælationem jure potest. Ergo Probabilissimus est materia venditionis, & emptionis. Quid itaque mirum, si merx adeò pretiosa tanto disputationis alii defendatur? En quam verum sit oraculum *Alexandri VII.* modum nempe hunc opinandi esse omnium malorum caput.

CAPUT V.

De Negotiatione, & de his quibus vetita, aut permissa est.

I. Triplex distingui negotiatio solet. Prima, quæ emittit ad victum necessaria, & quæ superflua, venduntur. Secunda, qua emittitur materia, puta ligna, metalla, & cetera plura, ex quibus artis labore ea consciuntur, quæ vel ad ornatum, ad commodum, vel ad viri necessitatem conducunt. Tertia, qua merces emuntur, ut eadem immutari carius vendantur. Duæ primæ minus proprio sensu negotiationis nomen subeunt. Tertia negotiatio est de qua nobis sermo erit. Hanc dolis, fraudibus, perjuriis, mendaciis obnoxiam afferunt Scripturæ Divinæ, & SS. Ecclesiæ Patres. Dicitur enim *Ecclesi. 2.6. Duæ species difficultes . . . difficile exitur negotians à negligentia, & non justificabitur casus à peccatis laborum.* Difficile mercator negligentia exiit in æternæ salutis negotio, quia augendarum divitiarum cupiditate fasciatur. Heine *Apostolus 1. ad Timoth. 6.* inquit: *Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem.* Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt à fide, & interseverunt se doloribus multis. Tu autem, o homo Dei, hac fuga & sectare justitiam. Plurima Patrum testimonia prætereo brevitatibus studio.

II. QUEST. I. Sitne Clericis, & Religiosis vetita negotiatio? RESP. Plures sunt canones, qui sub excommunicationis pena Clericis, & Religiosis negotiationem prohibent. Cap. *Secundum ne Clerici vel Monachi*, ubi hæc habentur: *Sub interminatione anathematis prohibemus ne Monachi, vel Clerici causa lucris negotientur.* Rursus cap. *Consequens 88. dist. Clementina 1. de vita & honestate Clericorum.* Cap. *Canonum 14. q. 4.* Pæne impositæ per hos canones sunt excommunicatio, & suspensio, quas innovavit, quibusque alias adjectit *Tridentinum sess. 22.* Communiter auctores docent, has penas non esse latas, sed ferendas, quas nemo, nisi post iudicis sententiam, incurrit. Leges istæ comprehendunt omnes Clericos in sacris constitutos, imò etiam in minoribus, si beneficiarii sint. Juniores plures excipiunt ab hac prohibitione Clericos in minoribus constitutos, etiam si beneficiarii sint; sed gratis & sine ullo fundamento: ubi enim lex non distinguit, nec nos distinguere debemus.

III. Disputant Moraliste num Clerici, vel Monachi qui semel & iterum negotiantur, peccent mortaliter? Verum ego à definiendo malitiæ gradu abstinere soleo, nisi veritas expressa sit. *Salmanticenses* defendunt, Clericum, aut Monachum non peccare mortaliter, si bis vel ter negotientur, & citant *Dianam*, *Lugo*, *Maldarum*, *Filiucium*, & alios. Ego autem respondeo, servandam legem esse. Utrum grave, an leve sit peccatum, nostram fugit mentem. Quod ser-

van-

vanda lex sit, mens nostra evidenter agnoscit. Ergo distinctiuncule effugia sunt ad eludendam legem.

IV. QUEST. II. An Clerici, vel Monachi negotiari rer alienas possint? RESP. Adfirmant *Salmanticenses*, qui citant *Molinam*, *Lesium*, *Lugo*, & alios: quia, inquit, sacri canones prohibent negotiationem Clericis & Monachis à semetipsis peragendam: hoc quippè indecentiam præfert, & distractionem animi secum adfert: secus quando Clerici, & Monachi rotam curam alteri relinquunt, & aliorum ministerio mercaturam exercent.

V. Nisi hæc circumventio legis sit, quænam erit? Prohibentis legis finis, & spiritus ostendit, ut Clericos & Monachos Deo consecratos à congregandis divitiis avellat, ut ipsi divino cultui totos se dedant, ut Deum & sibi, & populo profugium reddant. Clerici autem, & Monachi, qui aliorum industria negotiantur, avaritiæ, cupiditatis, curis, angustiis, & continuis perplexitatibus, & sollicitudinibus anguntur. Quænam negotiatio permittitur Clericis, & Monachis sit, descripta est *tom. 7. lib. 3. dist. 2. c. 3. n. 104. & seq.*

VI. QUEST. III. Quot modis negotiatio illicita laici fieri? RESP. Illicita evadere potest. 1. si finis ejusdem sit solum lucrum. 2. si fraudes, mendacia, perjurya, monopolia eidem immisceantur. 3. si materia vendibilis non sit, ut res sacræ, aut merces quæ vendi indeliberatè prohibentur, ut arma, ferrum, aliæque quæ in *Bulla Coenæ* numerantur. 4. si mercatura aut diebus sacris, aut in loco sacro exercatur.

VII. QUEST. IV. Qui mercaturam exercent, licitè carum merces vendere queunt, quam si qui negotiatiorem non exercent? RESP. Adfirmant omnes, quoniam mercatorum professio Reipublica necessaria est; & hæc professione vivere, ac plura gravamina sustinere isti debent, à quibus liberi sunt qui mercaturam non exercent. Consequenter tamen inter mercatores pretii limites excedere nequeunt. Veritum illis est congregare frumentum, dum minus valet, ut carius vendatur. Hæc negotiatio juri naturali, & positivo repugnat. Nam ejusmodi divites accumulatores frumentum, ut tempore penuriæ carius illud vendant, sunt pauperum oppressores, & Reipublicæ perniciosi. Jus ipsum positivum, non commune modo cap. *Quicumque 13. q. 4.* sed peculiare etiam cujuscumque regni, talem negotiationem prohibet.

CAPUT VI.

De Monopoliis licitis, & illicitis. De venditione cum pacto retrovendendi.

I. Monopolium est conventio, seu conspiratio, qua plures deliberant de tali merce non vendenda nisi hoc aut illo pretio ab ipsis designato. Quatuor sunt (alii duodecim numerant) monopolii præcipua genera. 1. Quando unus, aut plures merces conquirunt, & emunt, ut inducitur inopia ceteri cogantur ab illidem em-

re ceteri pretio. 2. Cum unus à Principe privilegium impetrat, vi cuius ipse solus, ceteris exclusis, vendere tales merces possit. 3. Quando plures impediunt ne merces extraneæ invehantur in civitatem, ut ipsi suas ex propriis prædiis perceptas, aut aliunde acquisitas distrabere caro price queant, cum boni communis detrimento. 4. Dum mercatores una conspirant, statuantque merces tanti, & non minoris vendendas esse: aut contra quando emptores una conspiciunt, statuantque tanti, & non plurius merces solvendas esse.

II. Monopolium primi generis omnes improbant. Secundum probant, quando privilegium obtentum à Principe justum est, & bono publico consentaneum. Si enim privilegium arte versuta, & fraude obtentum à Principe esset, & in præjudicium subditorum cederet, tum injustum foret, & ejusdem usus illicitus. Tertium monopolii generis omnes damnant tamquam injustum, & monopolias restitutioni subiectos esse docent. Quartum similiter injustum est, ut mox patebit.

III. QUEST. I. Licitè venditoribus est conspirationem inire non vendendi nisi pretio summo? RESP. Adfirmant *Salmanticenses*, qui citant *Lesium*, *Lugo*, *Tapiam*, *Navarum*, & alios, quia mercatores jus habent vendendi pretio summo, alioquin injusto. Contraria sententia mihi probabilior est. Licet enim pretium summum sit intra confinia iusti pretii; conspiratio tamen non vendendi nisi pretio summo, & non emendi nisi pretio infimo, injusta est, & Reipublicæ detrimentosa. Exclusa enim hæc perverfa conventio plures mercatores emergit, & venderent pretio modo medio, modo infimo, modo supremo, quod in magnum Reipublicæ commodum cederet. Finis mercaturæ est bonum publicum. Ergo vitiosa evadit negotiatio, quoties huic fini opponitur.

IV. QUEST. II. Constituto semel monopolio à mercatoribus vendendi merces pretio injusto per excessum, alii mercatores monopolii istius non participes, peccantne contra justitiam, si hoc pretio injusto suas merces vendant? RESP. Negant *Salmanticenses* cum *Diana*, *Bonaçina*, *Reginaldo*: quia, inquit, quod pretium auctum sit ex injustitia aliorum, mihi per accidens est. Ne isthæ egregia ratio? Tibi accidens est quod pretium sit injustum? Per accidens est quod monopolæ auxerint pretium; at per se pretium injustum. An non peccant monopolæ hoc injustum pretium exigentes? At. Cur? Quia pretium injustum est. Ergo peccabis & tu injustum pretium accipiendo. Distingue peccatum quod commiserunt monopolæ pretium augendo, ab injustitia constituti pretii. Illud tibi per accidens est. Ex actio verò injusti pretii per se tibi peccatum est. Falsa ergo mihi est dicta opinio. Lege quæ scribit *Cicero lib. 3. de Offic. cap. 7.*

V. QUEST. III. Quid de pacto retrovendendi, & retrovendendi dicendum? RESP. Hoc pactum adici potest vel in favorem venditoris, vel in favorem emptoris, aut in favorem utriusque simul. Fit in favorem emptoris, si dicas: uno à te libro hoc pacto, ut tempore à me prestituro tu illum à me redimas. Fit in favorem venditoris, si

cautioni demandare. 4. Ut vit perterrefactus declinare mala nequeat. Mala mortis, mutilationis, exilii, stupri, amissionis status, bonorum ingentium, juxta omnes, gravia sunt. Timor infamiae, excommunicationis injuste late gravis quoque est.

II. Dissident Theologi super valore contractus hujus ex metu gravi celebrati. Prima sententia negat jure naturae validum esse, altera adfirmat, quam perspicue docet 1. 2. *quæst.* 6. *art.* 6. S. Thomas: quia quæ sunt ex metu, sunt absolute voluntaria, & involuntaria secundum quid. Merus itaque non tollit libertatem necessariam ad contractum ineundum.

III. Leges positivæ plures contractus ex metu gravi celebratos nullos declarant. Sunt autem matrimonium, sponsalia, professio religiosa, dotis solutio, vel promissio, electio Prælati, tutorum auctoritas, vota Deo facta, traditio rerum Ecclesiasticarum, absolutio ab excommunicatione.

IV. Dissidium Theologorum in hac causa nullius momenti est: quia licet validus jure naturæ contractus sit, tamen qui metum incutit gravem, jure naturæ rescindere contractum tenetur, ut refarciatur injuriam irrogatam. Immo communiter auctores defendunt contractum etiam ex levi metu irritum rescindendum esse, quoniam etiam levis metus injuriam irrogat, quæ reparari debet.

V. QUÆST. II. *An dolus irretit contractum?* RESP. Dolus fimitur pro fallacia, vel pro fraude, aut calliditate, qua unus alterum decipit. Error, sive dolus, qui antecedit, aut comitatur contractum, si sit circa substantiam contractus, eundem nullum, & inanem efficit, quia aufert omnino consensum voluntarium. Quando igitur dolus, error, vafrities sunt causa contractus, nullum esse certum est. Contra, si dolus, sive error sit non adversus substantiam, sed contra aliquam qualitatem accidentariam, non irritat contractum, quia non aufert libertatem in substantiam contractus. Quid si error, aut dolus circa qualitatem esset causa contrahendi; ita ut si dolus, vel error sciretur à contrahente decepto, nullo modo is contractum iniret? Hoc in casu nullum esse contractum ego judico. Nam licet qualitas in genere physico sit accidentaria, dum tamen dat causam contractui, in genere moris induit rationem causæ principalis. Nihil frequentius in contractibus emptionis, & venditionis, quam qualitatem mercium, esse causam principem ad emptionem peragendam, qua sublata causa, consensus voluntarius deficit. Heinc est quod leges civiles reipsa rescindant contractus quibus ineundis dolus, sive error causam dedit. Si damna sequuntur, pars quæ alterum contrahentem circumvenit, eadem refarcire astringitur. Sive igitur contractus sit stricti juris, sive bonæ fidei, nulli omnino sunt, quando dolus, vel error causa principis est eisdem celebrandi. Non nego tamen, in contractibus stricti juris severius inahendum esse verborum, & expressionum formulis: idcirco enim stricti

juris nuncupantur, quia verborum rigori standum est. Verum semper æquitas naturalis, quæ est anima cujuscumque contractus, spectari debet.

VI. Adulationes, blanditiæ non impediunt, sed alliciunt potius contrahentes ad ineundum contractum. Sed distinguenda sunt duo blanditiarum genera. Blanditiæ, importunæ preces, assentationes, quæ sermonis comitate, gestus lenocinio, vocum suavitate, fallitate, & fraude exclusi, animos permulcent, atque delectant. Hoc assentationum genus contractus non perimere, convenit penes omnes. Blanditiæ aliæ veritate, multiloquæ, fraudibus, mendaciis, fallenti quæ artibus instructæ, quæ animum à virtute, & à veritate detorquent. Hoc assentationum genere contractus elidi, & perimi, nemo negare jure valet, quando contractui causam dant.

VII. QUÆST. III. *Quid de contractibus iniuris sub causa, modo, demonstratione, & conditione dicendum?* RESP. Tum celebrari contractus sub causa dicitur, quando causa inducens ad contrahendum proditur. Causa duplex. Finalis una, quæ ita permovet contrahentem, ut, ea sublata, non contraheret. Impellens altera, quæ allicit contrahentem, ut facilius contrahat; contraheret tamen, etiam ea sublata. Valeat contractus in posteriori, nullus in priori casu est.

VIII. *Modus contractui adjectus, onus quoddam est, implendum ab eo qui contractum suscipit, & acceptat. Modus iste non suspendit, sed perfectum contractum supponit. Demonstratio in contractu est, quando aliquid indicatur, vel rei, de qua fit dispositio, vel ejus, quocumque contrahitur, v. g. si dicatur: *Vendo tibi equum, quem emi Patavii tui gratia: Tecum contractum ino, quod amicus meus sit.* Circumstantiæ istæ communiter non vitiunt contractum, quia contractui causam non dant. Nec idcirco omnis causa principis est illa quam si scivisset contrahens abstulisset à contractu; sed illa dicitur causa principalis quæ reipsa gravem mutationem inducit, & quæ cognita retraxisset contrahentem à contractu ineundo.*

IX. QUÆST. IV. *Quomodo interpretandus est contractus ad diem, vel sub disjunctione?* RESP. Si dies designatus determinat fit, eodem die celebrandus contractus est. Debitor non tenetur ante præfinitum diem complere, nec post præfinitum diem differre valet. Si dies non præfinitus, sed incertus sit conditioni annexus, tunc expectanda conditio est. Si nulla adjecta conditio fuerit, arbitrio prudentum designari tempus debet. *Disjunctio* species diversas comprehendit; ut si dicas: *Promitto tibi equum, vel quinquaginta aureos:* ambe species disjunctivè sub obligatione manent, sed electio in arbitrio promissoris est. Perente tamen una specie, altera sub obligatione manet.

X. QUÆST. V. *Quomodo obligat contractus conditioni illigatus?* RESP. Conditio contractui adjecta spectat tempus, aut præteritum, aut præsens, aut futurum. Quæ duo prima tempora spectat, non est proprie conditio, cum contractum non suspendat, sed absolute efficiat. Conditio

ditio itaque proprie accepta futurum respicit. Conditiones intrinsecus necessariæ non suspendunt contractum. Conditiones impossibiles nullam efficiunt contractum, sicut, & conditiones turpes, exceptis duobus contractibus matrimonii, & ultimæ voluntatis, in quibus turpes conditiones pro non adjectis habentur.

CAPUT III.

De illis qui valide, & licite inire contractus valent: de solemnitate juris necessaria. Quid firmitatis addat juramentum contractui, quibus competat restitutio in integrum.

I. QUÆST. I. *Quinam possunt contractum iniire?* RESP. Omnes qui usu rationis præditi sunt, & liberam bonorum suorum administrationem habent. Heinc infantes, carentes usu rationis, furiosi, amentes, ebrii, dormientes, prodigi, pupilli ante decimumquartum annum, minores ante vigesimumquintum sine curatorum, & tutorum assensu inire contractus non valent. Prodigii tamen inepti ad contractum declarati sunt oportet à giudice. Pupillus dicitur qui annum pubertatis non est assecutus. Hic annus in masculis est quatuordecimus, in feminis duodecimus. Ætas proxima pubertati est in masculis annus decimus usque ad quartumdecimum; in feminis est novus cum dimidio usque ad duodecimum. *Minores* appellantur qui annum vigesimumquintum non impleverunt: post vocantur *Majores*. Pupilli, & minores, quando sunt doli capaces, inire contractus possunt de bonis quorum ipsi liberam habent administrationem, qualia sunt bona quæ ipsis, vel à parentibus, vel à tutoribus, vel ab amicis conferuntur, ut iidem pro libertate utantur. Isti tamen communiter etiam pro hac bonorum dispositione requirunt ætatem proximam pubertati, quæ sententia, & mihi probatur: quia ante hanc ætatem non ita rationis usu potiuntur, ut cum hominibus astuti, & versuti inire contractus queant. Bona verò immobilia, aut mobilia, quæ servando servari queunt, distrahere pupilli, & minores non valent absque judicis facultate, quæ sine justa causa concedi non potest, quia jura sic disponunt. Minor de bonis mobilibus contrahere potest, si curatore careat; & uti beneficio restitutionis in integrum, si legatur: secus pupillus, cui interdita est administratio. Habita verò curatoris, & tutoris facultate, tam minor, quam pupillus possunt de bonis mobilibus, quæ servando servari nequeunt, contrahere, & obligationem, tam naturalem, quam civilem subire. Illa bona mobilia dicuntur *servando servari posse*, quæ ultra triennium servari possunt, ut aurum, gemmæ, & cætera ejusmodi. Quæ verò ultra triennium non durant, dicuntur *servando servari non posse*. Si pupilli, & minores absque tutorum, & curatorum licentia contractus inane de illis bonis, de quibus cum eorumdem facultate disponente valent, contractus nulli sunt in utroque foro civili, & conscientie.

II. QUÆST. II. *Quæ juris solemnitas ad contractus valorem requiritur?* RESP. Duplex solemnitas: altera accidentalis, substantialis altera. Quæ substantiam contractus spectat, ea deficiente, nullus contractus est: prior verò solemnitas si desit, contractum factum non perimit. Unde colligenda est hæc diversitas solemnitatis accidentalis, & substantialis? Ex legum diversitate. Lex alia prohibet contractum absque hac aut illa formula, eam tamen non irritat. Hæc accidentalis dicitur, & contractum non solvit: unde est illud proverbium: *Multa facta tenent quæ fieri prohibentur*. Alia lex, quæ non modo, prohibet, sed etiam irritat contractum factum absque hac, aut illa formula, substantialis est, nullumque efficit contractum, si præscriptus ritus desit.

III. Disputant auctores, num contractus desitutus solemnitate substantiali, valeat factum in foro conscientie? Fatentur omnes, contractus matrimonii, & professionis monasticæ nullos esse, si desint solemnitates præscriptæ in utroque foro. Dissident verò de aliis contractibus. Adfirmant plures, contractus desitutos solemnitate substantiali, qui in foro exteriori nulli sunt, in foro conscientie validos esse. Mihi probabilius est in utroque foro esse nullos: quoniam omnia subditorum bona supremarum potestatum regimini, & directioni subiecta sunt, spectato ordine ad publica commercia peragenda. Ergo subditi in utroque foro servare tenentur formas, & ritus à supremis potestatibus præscriptos, quibus regitur humana societas, & publica commercia in bonum publicum dirigitur. Nisi me omnia fallant, error est manifestus societati humanæ, & publico commercio infestus asserere quod subditi in conscientie foro statum legum observationi astricti non sint. Inquit enim Apostolus ad Rom. 13. *Omnia anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo.* Plura alia prætereo breviter gratia.

IV. QUÆST. III. *Quomodo juramentum confirmat contractus jure naturæ, vel positivum irritat?* RESP. Certum est juramentum non confirmare contractum jure naturæ nullum, quia contractum naturam, & essentiam mutare juramentum nequit. Quod ad contractus jure positivum irritabiles pertinet, dum jus irritat, aut rescindibilem contractum declarat in creditoris odium, tum juramento contractum non confirmari certum est: quia tunc jus privat creditorem quacumque actione adversus jurantem. Sic qui jurat latroni, usurario, aliisque ex metu gravi se soluturum centum, hæc promissio juramento rata non fit, nec valida, nullumque latrones, vel feneratoros jus acquirit adversus talem promissorem jurantem. Juramentum tamen ob divini nominis majestatem, & reverentiam eidem debitam servandum est. Quando contractus à jure rescindibilis decernitur ob bonum publicum, communemque utilitatem, similiter juramento non firmatur: quia tum contractus illicitus, nullusque est. Juramentum autem non est vinculum tellicitæ, & pravæ.

quam iusta variandi pretia esse causa potest: alioquin carius pauperibus vendi merces possent.

IX. QUÆST. VI. *Passunt mercatores pretia currenti merces vendere, dum sciunt brevi mercium copia superuenturam, atque adeo rerum pretium diminurandum?* RESP. Negat M. Tullius casum narrans lib. 3. de Offic. de mercatore frumentario Alexandrino, ut supra indicavi. S. Thomas 2. 2. q. 77. art. 3. ad 4. inquit: Unde venditor qui vendit rem secundum pretium quod invenit, non videtur contra iustitiam facere, si quod futurum est, non exponat. Si tamen exponeret, vel de pretio subtraheret, abundantior esset virtutis, quamvis ad hoc non videatur teneri ex iustitia debito. Doctrina Ciceronis, ait Angelicus, ad virtutis perfectionem attinet, secus ad iustitiæ debitum. Rem Christiano dignam agit mercator, si futuræ mercium copia adnecat. Verum ad id manifestandum iustitiæ vinculo non videtur obstrictus. Si mercator prævideat pretium auctum iri, carius vendere nequit. Ergo neque si præciat pretium diminuendum, valius vendere attingitur. Illud diligenter cavendum ne mercatores per proxenetas suos alliciant emptores ad emendum imminente futura mercium copia, tunc enim contra iustitiam peccarent. Si occasio se offerat vendendi pretio currenti, vendant omni artificio sublato. Ceterum si occasiones captarent vendendi, tum à restitutione eos non liberarem.

X. QUÆST. VII. *An is qui Principi lege monetam interdiciendi iri, aut ejus valorem minuendum præficiat, queat ante promulgationem legis suam distrahere monetam?* RESP. Marchio Bellonus argenteæ menis professor cum paucis ab hinc annis calus propositus occurrisset, plura feutorum milia perdere voluit, potius quam suos aureos cum aliorum mercatorum detrimendo distrahere. Hunc probum, & ingenuum Christianum idecirco commemoravi, ut exemplum imitationis ceteris proponerem. Ex precedenti questione patet, iustitiæ vinculo ad id non urgeri nummularium. Factor posse exequi solutiones, & exactiones, quæ naturaliter occurrunt. At si versutè quæreret distractionem suæ pecuniæ, eamque collocare in manibus aliorum, ut ipsi jacturam proximam subirent, eum ego à restitutionis debito non liberarem: quoniam quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Nemo autem in his casibus decipi veller.

XI. QUÆST. VIII. *Quæ notanda sunt circa pretium publica auctoritate præscriptum?* RESP. Negat Navarrus, expediens esse Principem taxare rerum pretia, quia legem talem consequuntur multe fraudes: quæ ratio si valeret, abrogandæ omnes leges essent. Quare communis sententia docet, quam maximè expediens esse ut Princeps rerum pretia præfinit, ut 2. 2. q. 95. art. 1. ad 2. S. Thomas docet inquit: *Melius est omnia ordinari lege, quam dimittere iudicium arbitrio*, &c. Quando tamen merx inferioris valoris est, non potest venditor taxato pretio illam vendere, sed ita minuire pretium debet, ut æquet mercis defectum: quoniam taxatio facta est, posito quod merces habeant communem valorem. Præterea qui definiendis pretiis præsumunt, taxare pretium pro-

rum penuria, vel abundantia debent. Venditor nequit cogere emptorem ut pecunia aurea, vel argentea pretium solvat, quia hoc onus esset supra taxatum pretium. Quando merces ita pretiosæ sunt, ut excedant communem valorem, tunc proportione servata augeti pretium potest, dummodo valoris excessus sit evidens, & huic valori excedenti pretii augmentum respondeat: nec enim quilibet excessus factus ad pretium augendum. Alioquin pretii taxatio frustanea esset, cum merces communiter aliæ aliis melioris aliquo modo sunt.

XII. QUÆST. IX. *An exquisitoribus mercibus immicere viliores possint, & taxato pretio vendi?* RESP. Quando merces per talem mixtionem reducuntur ad communem bonitatem mercium quæ venduntur taxato pretio, juxta opinionem plurium juniorum, licita est hujusmodi immixtio. Verum ejusmodi immixtionis mihi rejiciendæ videntur tamquam fraudibus plene, & sinceritati contrariæ. Præterea raro accidit ut vinum generosum aqua mixtum (idem dic de cæteris rebus) non fiat deterioris conditionis, ac vinum vulgare.

XIII. QUÆST. X. *Potesne mercator ab dilatata solutione pretii carius merces vendere?* RESP. Omnes absolute fatentur, usuram larvatam committere qui ob solam dilatam pretii solutionem merces carius vendunt. *Quidquid* (inquit 2. 2. q. 78. art. 2. ad 7. S. Thomas) *ultra iustum pretium pro ejusmodi expectatione exigitur, quasi pretium mutat*. Allegari solent tituli lucricessantis, & damni emergentis, de quibus infra. Obtrudunt etiam expensas, quas probabiliter mercator facturus est in aquosando pretio, quas expensas tamquam damnus emergens reputant. Si reverà adit hoc periculum, & emptor aucti pretii admoveatur, & ipse consentiat, non videtur improbandum augmentum moderatum respondens damno quod patitur venditor. Disputant quoque Moraliste, num liceat minoris emere anticipata solutione, & exactiones, quæ traditionis minoris vilitatæ sint; & contra carius vendere ob expectatam solutionem, si credatur quod tempore tradendi pretii merces plurius valebunt? In utroque casu communiter affirmant merces valent usque ad tempus quo plurius valitura erant; negant verò hæc conditione deficiente. Hinc inferunt, licitum esse emere frumentum mense Januario anticipata solutione tradendum mense Augusto pretio currente, non mense Januario, sed quod recurret mense Augusto. Quare injustitia manifesta foret, viliori pretio emere ob anticipatam solutionem merces, quæ plurius vilitatæ forent traditionis tempore.

XIV. QUÆST. XI. *Licitum est contractus quo in Hispania, & aliis ceteris merces communiter credito venduntur majori pretio quam vendi pecunia numerata solent?* RESP. Naves mercibus onustæ ex Indiis in Hispaniam adveniunt. Vendi merces istæ pecunia numerata omnes nequeunt. Et quæ pecunia numerata venduntur, minori pretio ven-

guntur.

duntur. Theologi Hispani fusè discutunt casum istum, præsertim Navarrus, Gutierrez, Medina, Corduba, Molina, Lugo, Salamanticenses. Omnes negant ob dilatam solutionem augeti pretium posse, ut advertit Sylvester v. Usura, contra quemdam, inquit Lugo, Raphalem Penasium. Mirum haud esse debet Penasium hunc laxa in re usuraria docuisse, si laxissima scripsit de paupertate monastica.

XV. Itaque sublatis titulis extrinsecis Navarrus, Gutierrez, Valencia, Garcia, Medina, Bartholomæus à S. Fustio negant vendi carius posse pecunia non numerata: quoniam, inquit, pretii incrementum exigitur solum ob dilatam solutionem, quod juxta omnes usura est. Urgent ulterius. Si venditio pecunia non numerata majori pretio sit iusta; emptio minori pretio pecunia numerata erit injusta: quoniam si pecunia numeretur in pretium, si ve in futurum, non efficit, ut merces crescant, vel decrescant. Sed emptio pecunia numerata est iusta, ut fatentur omnes: ergo venditio ad creditum, ut vulgo dicitur, minori pretio est injusta.

XVI. Oppositam opinionem propugnant Bannes, Serra, Rebelus, Villalobosus, Lugo, Sanchez, Lesius, Diana, Caspopolitanus, Salamanticenses. Varias isti rationes assignant. Si quæ ratio honestate hunc contractum potest, ea est quam prodit Sotus lib. 6. q. 4. art. 1. ad 4. Merces istæ ex India apportantur plurimis, maximisque periculis: & aliunde nequeunt nisi in magna copia traduci, quanta facta est ad ingentes naves onerandas. Unde evenit quod infestiores ipsi, qui naves onerant, coguntur multas emere merces ad creditum, cariori pretio. Ergo necessitas exonerandi illiud naves cogit, ut magna saltem mercium copia credito vendatur majori pretio. Regulæ itaque circumstantiæ longinquæ regionis, ubi merces emuntur, & pericula maritimæ navigationis consistere posse videntur titulum specialem, vi cuius carius vendantur, non ob dilatam solutionem, sed quia mercatura talis naturæ est ut cogat ad citò merces distrahendas. Ex hoc autem peculiari contractu nequit ullo modo inferri licitum hoc esse in aliis contractibus communibus.

XVII. Disputant similiter Theologi Hispani, num licitum ibi sit emere lanas viliori pretio anticipata solutione? Negant Bannes, La-Cruz, Prædus, Navarrus, Martinez, Valencia, Rebelus, Mercatus, & alii, illo principio, nisi, quod manifestè usura sit vilius emere ob anticipatam solutionem. Sed lanæ reipsa emuntur mense Decembris, vel Januario pretio 20. tradendæ mense Maio, quo valent 30. Ergo pretium minuitur ob solam anticipatam solutionem, quod omnes usurae damnant. Cur enim lanæ in antecessum vilius venduntur? Ut emanat herbe ad palcenda pecora. Nullus itaque titulus occurrit minuendi pretii, nisi inopia venditoris.

XVIII. Oppositam opinionem defendunt Sotus, Serra, Covarrubias, Medina, Lugo, Sanchez, Bonacina, Trullenchus, Lesius, Diana, Salamanticenses tra. 1. 4. cap. 2. p. 2. n. 153. Quoniam, in-

Tom. II.

quint isti, non est omnino condemnanda praxis tam continua in Hispania, & durissimum est condemnare multitudinem talium negotiatorum, qui emunt mense Obris, vel Novembris 30. aureis, & granam, quæ mense Maio, quo est tradenda, valet 40. ob anticipatam solutionem, quæ indigent domini ad solvenda pascua.

XIX. En, christiane Lector, unum ex principis, unde evangelicæ Moralis relaxatio proficitur. Durissimum est condemnare multitudinem talium negotiatorum? Hoc eodem principio pagani utebantur ad religionem Numinum propugnandam. Omnes gentes à tot sæculis Numina colunt. Durissimum est damnare tantas nationes præsertione adeo longinqua fultas. Sic garriebant Ethnici adversus Christianam Religionem, quam ipsi novam superstitionem appellant. Futilissimum ergo est argumentum à multitudine peccantium repetitum, toties à Scriptura sancta, & ab Augustino improbatum. Quid quod hæc usura plusquam judicæ sit? Non quinque, non octo, non decem, sed plusquam viginti in centum exiguntur. Hæc itaque secunda opinio falsa est, & prima vera, atque adeo tuta, & amplectenda. Lege tem. 7. lib. 3. diff. 2. cap. 7. n. 11.

XX. QUÆST. XII. *Licitum est emere credita, seu chirographa minori pretio quam valent, ob anticipatam solutionem?* RESP. Contractus iste frequentissimus est. Habet ille chirographum exigendi à Principe, si ve ab alio debitor 100. post annum. Tu emis 95. aut 93. numerata pecunia. Si creditum ambiguum sit, vel difficilis solutionis, aut periculis obnoxium, omnes fatentur minoris valere, & pro qualitate & gravitate difficultatum minus pretium posse. Disputatur dumtaxat, an quando debitum, si ve creditum est facilis solutionis, liquidum, & certum, licitum sit emere viliori pretio ob anticipatam solutionem? Adfirmant Sanchez, Diana, Resilla, & alii quoniam, inquit, minus est habere actionem ad rem aliquam, quam rem ipsam. Sed qui emunt ejusmodi chirographa, seu credita, non ipsam rem emunt, sed actionem ad illam habendam. Ergo minori pretio emi potest. Præterea ista sunt merces venales, quemadmodum alia, quæ habent suum pretium. Sed in communi hominum estimatione pretium talium debitorum de presenti solutum minus est quam sit futurum solvenda in futurum. Ergo enim minori pretio jure valent.

XXI. Contraria sententia communis est. Quoniam injustum est pretium, dum pro centum solvuntur 95. intervenit enim mutuum virtuale. Distinctio inter jus ad 100. aureos, & aureos ipsos sophisticata est, & fraudulenta in hoc contractu, & ad usuram succandam excogitata. Evinceo. Ponamus creditum 100. aureorum liquidum, certum, & facilis solutionis; hodie, dum illud emis, esse exigendum absque difficultate: hoc in casu pretium 95. esset ne æquale, & iustum? Negas professus. Ergo evidens est quod pretii diminutio est propter temporis expectationem. Ergo plurius facis pecuniam præsentem quam futuram. Hoc autem proscriptum ab Ecclē-

D 2

fia

fra est. Infitis. Communiter homines minoris æstimant hanc creditorum mercem solvendam post annum, quam pecuniam præsentaneam. Verum habet homines avaritia æstimantes, & vulgi opinionibus præventos hoc æstimare, secus homines christiani divino jure imbutos. Quandoquidem si 100. reddenda post annum non tanti valent, quanti 100. hodie numerata, quidni cogi mutuarius poterit ut pro centum acceptis hodie 106. reddat post annum. Audi auctorem *opusc. 67. D. Thomæ* tribut, qui ita scribit: *Ille qui ad certum tempus debet, si ante terminum solvat, ut ei de debito aliquid dimittatur, usuram committere videtur, quia manifeste tempus solutionis vendit. Unde ad restitutionem tenetur. Nec excusatur, quod solvendo ante terminum gravatur: vel quod ad hoc ab alio inducitur: quis eadem ratione possunt usurarii excusari omnes.* Hanc doctrinam defendunt communiter tam antiqui, quam juniores. *S. Antoninus, Sylvester, Salas, Bannez, Tapia, Malderus, Sotus, Lessius, Lacroix, Biliard, Viva, & alii plures.* Cardinalis de Lugo contendit quæstionem istam speculativam esse, non præctiam, eo quod vix in praxi ejusmodi credita, sive debita libera sint ab omni periculo, & molestia exactionis, aut lucri cessantis, & damni emergentis. Verum homines sæpe lucrum cessans, & damnum emergens pro libito sibi effingunt. Quando emuntur Principis debita, quinam titulus verus hic occurrit? Vix unus ex tot ejusmodi emptoribus per sæculum passus est damnum emergens, nempe quod tempore præscripto debitum non exegerit. Ergo titulus est tantum possibilis, qui esse nequit iusta minuendi pretii causa.

XXII. QUÆST. XIII. *Quid de obligatione venditoris perfectiendi defectus mercium dicendum est?* RESP. Mutua est obligatio tum venditoris, tum emptoris manifestandi mercium, vitia, aut bonitatem. Si venditor occultum vitium mercis non manifestat emptori, non solum pretii quantitatem, si plura vendat quam merx tali vitio affecta valebat, restituere astringitur, sed etiam damna que emptori incurrit ob mercis vitium. Triplex in merce esse defectus potest. Primus circa substantiam, ut si argentum pro auro, vitrum pro gemma vendas. Ad hunc defectum revocatur mixtio mercium diversæ speciei, ut si frumento hordeum immisceas, vino aquam infundas. Alii defectus spectant aut qualitatem accidentalem, aut quantitatem; ut quando mensura minori merces venduntur, & majori emuntur. Quod dicitur de venditore, & majori emuntur de emptore est. Si is pretio injusto, puta viliori infimo, rem emeret sive bona, sive mala fide, detecto vitio, compensare venditore debet aquando pretii quantitatem. Si mercem ut corruptam emeret, quæ revera erat sana; si prædium ut hypothecatam, quod liberum erat; si aurum pro argento, gemmam pro vitro emit: hæc omnia venditori aut ignorantum, aut oscitanti manifestare emptor debet, & pretium augere juxta mercium valorem. Si venditor mercis vitium taceat nullo modo noxium emptori, pretiumque

diminuat pro vitii qualitate, & quantitate, nullam fraudem committit, dummodo emptor non interroget: si enim interroget, sincerè manifestare defectum venditor astringitur: immo si venditor prævidet emptorem non empturum mercia detecto vitio, etiam diminuat pretii quantitatem, astringeretur eundem monere. Sincerè enim exercenda negotiatio est, & quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.

XXIII. Fraudulenti proinde sunt mercatores, & dolosi, qui equorum, & asinorum auribus guttam mercurii infundunt, ut celeres, strenui, & generosi appareant, quando natura sua tardi, pigri, & veluti stupidi sunt: qui in suprema superficie facci, vasis, &c. optimum triticum, optimas merces collocant, ut deceptus emptor cæteras merces ejusdem esse bonitatis credat.

XXIV. Regula certa, & generalis circa varios mercium defectus respectu tam emptoris, quam venditoris assignari vix potest. Nam si vitium non reddat notabiliter minus utilem mercem emptori, diminuto pro vitii proportionem pretio, non tenetur absolute venditor non interrogatus vitium manifestare. Circumstantiæ tamen occurrere queunt, ob quas manifestandus defectus sit. Habenda quoque commercii, & negotiorum ratio est. Nam merces ejusdem generis, non omnes ejusdem qualitatis, & bonitatis sunt. Et si negotiatores declarare etiam minimos defectus deberent, & solas perfectas merces vendere, actum de negotiatione esset. Siquidem etiam emptores sæpe morosi sunt, & terici, qui ob levissimum defectum plus justo diminuere pretium vellent. Servanda ergo bona, & sincera fides est, & ab omni circumventionem cavendum.

XXV. Venditores potissimum cavere à mercibus permiscendis debent. Vitia monetarum declaranda omnino sunt. Qui monetam falsam pro vera distrahit scienter, fur est, & grassator si ignoranter id faciat, non peccat, sed ubi resciverit ad restitutionem tenetur. Si leviter à justo pondere deficiat, communiter pro nihilo reputatur, contra quando non modicum deficiat, tunc manifestandum est.

XXVI. Quid de iis qui minori mensura vendunt? Penes omnes certum est, venditorem teneri ad restitutionem, si aliquid de quantitate mercis detrahit, ut quando statera, vel mensura inferiori vendit. Disputant juniores num licitum sit venditoribus mensura minori uti, quando pretium injustè taxatum à Principe fit. Adfirmat cum aliis Cardinalis de Lugo, & adhærent eidem Salmanticensis. Si taxatio pretii esset manifestè injusta, nec ipse repugnarem. Cæterum privati homines, & in causa propria, non sunt legitimi iudices taxati pretii. Pretii taxatio facta à Principe bonum commune spectat, & pauperum solamen. Quare licet re ipsa merces mercatoribus plura stent, & dum taxato pretio illas vendunt, damnum patiantur, non propterè injustum pretium est, quia ad Principem vel Magistratum atinet definire, secus ad mercatores, quæ pretia expediunt bono communi civitatis. Quare non sunt excusandi qui amphoram vini, qui pon-

pondera dimittunt, qui unam vel alteram unciam detrahunt pretextu injusti pretii. Peccant isti, & ad compensationem tenentur. Si enim jacuram patiuntur, id adversè negotiationis fori adscribendum, non pretii injustitiæ est. Talis quippè mercaturæ conditio est ut modò lucrum, modò jacuram pariat.

DISSERTATIO IV.

De mutuo, & usura.

CAPUT I.

Mutui finitio, ejusque proprietates.

I. QUÆST. I. *Quid sit mutuum?* RESP. Est traditio rei consumptibilis in consumptionis utum, & dominium mutuarii, ut aliquo elapso tempore tantundem restituatur. Materia subiecta mutuo sua natura consumptibilis est, & in consumptionis usum tradita. Duo hæc necessaria ad mutuum sunt. Si monetæ non ad consumptionem, sed ad ostentationem, & pompam traderentur commodatam; si ad custodiam, depositum, non mutuum diceretur. Quoniam ad mutui naturam, & essentiam requiritur quod res mutuatitia sit consumptibilis, & in consumptionem tradita: & quamvis monetæ non consumantur materialiter, consumuntur tamen formaliter, dum distrahitur: nec enim eadem numero restituitur domino, sicut nec idem triticum, nec idem vinum, &c. In commodato autem eadem res numero restituitur. Rerum consumptio duplex. Naturalis una, qua res ipsa perit, ut vinum, fumentum, oleum, &c. Civilis altera, qua res alienatur, ut pecunia, quæ dum in alterius dominium transit, domino suo perit, si sit alterius. Ultima particula, ut elapso tempore tantundem restituatur, significat aliquid interfluere tempus debere traditionem esse, & restitutionem. Qui enim mutatur, spontè obligationem sibi imponit, non statim, sed post aliquod tempus repetendi rem traditam. Si temporis punctum præscriptum sit, illo elapso, fieri restitutio debet, alioquin debitor morosus erit. Si nullus præstiturus dies sit, spectatis dantis, & accipientis circumstantiis, repeti, & restitui debet. Certa enim præscripti regula nequit. Res restituenda ejusdem esse valoris debet cum re accepta, & ejusdem speciei: ut vinum pro vino, pecunia pro pecunia. In hac tamen restitutione non tam attenditur species physica, nisi de ea conventum fuerit, quam formalis valor. Res mutua crescit, & decrevit mutuario. Quare si valor monetæ augetur, augetur, in utilitatem, aut damnum mutuarii id cedit. Res quas Theologi vocant *consumptibiles*, isti appellantur *fungibiles*, seu quæ in suo genere *suspensionem recipiunt*, seu *consumptionem*. Explicatam definitionem approbant Catholici omnes verborum diversitate lullata.

II. Potissima mutui proprietates, quæ ex ejusdem nature necessitate consequuntur, est dominii translatio. Si enim res mutuo subiecta usu consu-

mutur, & vi mutui ad consumptionem dantur; inferunt ut qui res mutuo dat, jus quoque conferat consumendi eadem, & distrahendi alienandamque. Pecunia sola alienationem consumitur: alia res mutuatia fungibiles consumptione perunt. Qui mutuo pecuniam accipit ejusdem merces emit: mercium venditor pecuniarum dominus absolute evadit. Unde is acquirat dominium istud? A mutuuario certè. Hic ergo pecuniarum dominus erat: quia *nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet.*

III. Fatentur hæretici Salmasius, & alii usurarum patroni, dominium corporum, secus quantitatis in mutuo transferri. Illi, qui distinctionulas casualitatis desiderare solent, hoc lepidum commentum producere non erubescunt. Quisque acciperet peribenter aureorum corpora, Salmasio relicta ideali quantitate. Corpora ita affecta quantitate sunt, ut consistere sine illa nequeant. Ergo dum alienantur corpora, alienatur & quantitas, quæ separari à corporibus nequit. Amittit igitur mutuator dominium rei mutuatitiæ, sed jus retinet tantundem repetendi. Jus istud nimis crasse confundunt: usurarum patroni cum dominio, cum sint duo omnino distincta. Siquidem dominium est jus in re, & facultas utendi re pro arbitrio domini. Hoc dominio rei mutuatitiæ caret mutuator; sed jus, seu actionem retinet ad repetendum tantundem: & hoc jus, seu actionem vendere, legare, donare potest. Hæc omnia peripicua sunt.

IV. Heinc mutuum differt à venditione, in qua pretium pro merce solvitur: à permutatione, in qua una res pro alia traditur: à donatione, in qua nullum jus aliquid repetendi retinetur: à locatione, in qua pro usu rei pretium solvitur: à commodato, in quo non transferitur dominium, sed usus, & eadem numero res restituenda est: à deposito, in quo res custodienda consignatur: à pignore, quod securitatis causa datur, absque domini translatione, & cum onere restituendi eandem omnino rem.

CAPUT II.

Usura notio: omnis usura sive parva, sive magna, sive à divite, sive à paupere exacta, divino jure vetita est.

I. QUÆST. I. *Quid sit usura?* RESP. Est lucrum perceptum ex mutuo vi mutui. Quodcumque lucrum est exactum vi mutui, sive à divite, sive à paupere, sceleris est. Vulgus indoctum constituit usuræ crimen solum in lucri excessu. Quem vulgi errorem adoptarunt juniores hæretici, & unus, & alter imperitus catholicus. Sed omnes istos turpiter aberrare infra patefaciam.

II. Nonnulli contendunt nova distinctione doctrinam de sceleris scire. Duplex mutui genus distinguunt: unum *consumptionis*, quod traditur indigentibus; alterum appellantur *negotiorum*, quod mercatoribus traditur ad amplificandam pecuniam, ad augendam mercatorem, &